

THE ORGANIC PRODUCTION AS A PERSPECTIVE ON THE FUTURE DEVELOPMENT OF CROATIA

EKOLOŠKA PROIZVODNJA KAO PERSPEKTIVA BUDUĆEG RAZVOJA HRVATSKE

ARNOLD BRATIC, Katarina; UDOVICIC, Ana & ALIC, Alen

Abstract: *The organic production is expanding in the world as well as in Croatia over the last several years. These data indicate that there is a mature consciousness regarding a necessity to give a priority in the 21st century to the production which enables sustainable economic development. The main purpose of this paper is to show the current situation, establish ability and limitations for organic production in Croatia.*

Key words: *organic agriculture, organic production, organic food, development, Croatia*

Sažetak: *Ekološka proizvodnja bilježi ekspanziju rasta kako u svijetu, tako i posljednjih godina u Hrvatskoj. Takvi podaci upućuju na činjenicu kako je sazrela svijest o potrebi da se u 21. stoljeću prioritet da proizvodnji koja omogućuje održivi razvoj gospodarstva. Glavna svrha rada je prikazati trenutno stanje, te ustanoviti mogućnosti i ograničenja ekološke proizvodnje u Hrvatskoj.*

Ključne riječi: *ekološka poljoprivreda, ekološka proizvodnja, ekološka hrana, razvoj, Hrvatska*

Authors' data: Katarina **Arnold Bratic**, dipl.oec., IPK Tvornica ulja Čepin, Ulica grada Vukovara 18, 31 431 Čepin, katarnold85@gmail.com; Ana **Udovicic**, univ.spec.oec., Veleučilište u Šibeniku, Trg Andrije Hebranga 11, 22 000 Šibenik, ana_u@vus.hr; Alen **Alic**, dipl.oec., Aurea grupa d.o.o., Sunčana 8, 31 000 Osijek, uprava@aurea-grupa.hr

1. Uvod

Kako potražnja za hranom konstantno raste, cilj svake proizvodnje jest proizvesti dovoljnu količinu i time zadovoljiti tržišnu potražnju. Proizvodnja kao takva ostvaruje maksimalnu produktivnost oslanjajući se na kvantitet, ali istodobno dugoročno uništava prirodu i cijeli ekosistem. Prema tome, danas se sve više nameće potreba čovječanstva za očuvanjem prirodnog okruženja.

Jedan od načina smanjenja ekološke degradacije je novi sistem alternativne proizvodnje, ekološke proizvodnje. Ekološka proizvodnja razvija se u obliku poljoprivredne proizvodnje kao kritika konvencionalnoj proizvodnji i indirektan otpor kapitalno intenzivnoj proizvodnji. Predstavlja se kao proizvodna metoda koja proizvodi proizvode uz maksimalno smanjenje uporabe agrokemikalija omogućujući zaštitu prirodnih resursa i stvarajući kvalitetan proizvod uz istovremeno pridržavanje globalnih proizvodnih načela. Stoga za ekološku poljoprivredu možemo reći da je to sustav poljoprivredne proizvodnje koji nastoji maksimalno iskoristiti potencijale određenog ekosustava, odnosno gospodarstva, stimulirajući, jačajući i harmonizirajući biološke procese [1]. Takav oblik proizvodnje ne samo da implicira odnose prema prirodi, tehnologiji i društvu, već istovremeno omogućava održivi razvoj gospodarstva u cjelini.

U posljednjem desetljeću, ekološka proizvodnja u svijetu postaje sve popularnija, ali i ekonomski značajna. Ekološka poljoprivreda i ekološka hrana predstavljaju brzo rastući sektor za europsko gospodarstvo; ekološka proizvodnja jedna je od tržišnih grana koja najviše obećava [2]. S povećanjem ekološke svijesti i životnog standarda potrošača, potražnja za eko proizvodima doživljava ekspanziju. No, ponuda eko proizvoda na svjetskom tržištu ne može zadovoljiti cjelokupnu potražnju isključivo zbog malog broja proizvođača.

U Hrvatskoj zainteresiranost za ekološku proizvodnju još uvijek je na vrlo niskoj razini, o čemu svjedoči i statistika. Proizvodnja ekološke hrane predstavlja velike šanse za budući razvoj kako poljoprivrede, tako i cjelokupnog gospodarstva. Povoljni geografski položaj, bogata biološka raznolikost, klimatska različitost, pozitivan image s očuvanom prirodom u svijetu, otvaranje tržišta ulaskom u Europsku uniju osnovne su predispozicije za uspješan i održivi razvoj Hrvatske. Cilj ovoga rada je prikazati aktualno stanje ekološke proizvodnje, ustanoviti mogućnosti i ograničenja, te dati preporuke za buduću proizvodnju i razvoj ekološke hrane u Hrvatskoj.

2. Ekološka poljoprivreda, ekološka proizvodnja, ekološka hrana - teorijski pristup

U novije vrijeme pojam ekološka poljoprivreda zauzima središnje mjesto razmišljanja kako domaće, tako i strane znanstvene javnosti, budući da čovjekov ekološki pristup prirodnom okruženju postaje sve više svakodnevnica. Ekološka poljoprivreda postaje jedan od oblika poljoprivrede koja spada pod krošnju održive poljoprivrede, dok za čovječanstvo ona predstavlja temeljnu egzistencijalnu ljudsku djelatnost u kojoj se ogleda integralna održivost [3]. Stoga, idućih godina pojam «ekološko» kroz

ekološku poljoprivredu, proizvodnju, hranu postati će jedan od aktualnih područja za istraživanje.

U znanosti postoje različita tumačenja različitih autora o suvremenom pojmu ekološke poljoprivrede. Razvitak tog suvremenog pojma datira iz 1939. godine u knjizi *Look to the Land*, koju je napisao Lord Northbourne i odnosio se na „gospodarstvo koji postoji kao organizam“, ekološko izbalansiran, holistički sistem koji stoji nasuprot „konvencionalnom gospodarstvu“ koje ne može opstati bez čovjekovog utjecaja [4]. Od tada se na ekološku poljoprivredu počinje gledati kao na cjelovit, uravnotežen i ekološki pristup gospodarenju. U suvremenoj literaturi postoje brojne definicije ekološke poljoprivrede, no svi autori se slažu u jednoj činjenici kako je ekološka poljoprivreda sustav koji obuhvaća ekologiju, zdravlje, brigu i poštenje. Mannion ekološku poljoprivredu prikazuje kao cjelovit pogled na poljoprivredu čiji je cilj da odražava duboki odnos između ekoloških gospodarstava, poljoprivredne proizvodnje i okoliša [5]. Dok, Lampkin i Padel navode kako je ekološka poljoprivreda cjelovit, human, okolišno i gospodarski održivi poljoprivredni sustav koji se oslanjanja na korištenje obnovljivih izvora, te upravljanju ekoloških i bioloških procesa i interakcija [6]. Prema definiciji neprofitne krovne organizacije IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements) ekološka poljoprivreda je proizvodni sustav koji održava zdravlje tla, ekosustava i ljudi. Ona se oslanja na ekološke procese, biološku raznolikost i cikluse prilagođene lokalnim uvjetima, a ne korištenje ulaganja s nuspojava. Ekološka poljoprivreda kombinira tradiciju, inovaciju i znanost u svrhu dobrobiti za okoliš kako bi promovirala pravedne odnose i veću kvalitetu života svih koji su uključeni [7].

Osamdesetih godina prošlog stoljeća, ekološka poljoprivreda u mnogim europskim zemljama dobiva veliku političku pozornost kroz političko priznanje ekološkog proizvodnog sustava. U skladu s priznanjem, IFOAM objavljuje međunarodne standarde ekološke proizvodnje, što omogućuje Austriji i Francuskoj među prvima, a 90-tih i ostalim zemljama, da prihvate zakonsku regulativu EU 2092/91 s velikim implikacijama za međunarodnu trgovinu, koja ne pokriva samo proizvodne standarde, već i propise za označavanje i inspekciju [8]. U Hrvatskoj, ekološka proizvodnja zakonski je regulirana 2001. godine Zakonom o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda [9], dok je novi Zakon o ekološkoj poljoprivredi i označavanju ekoloških proizvoda stupio na snagu 2010. godine [10]. Kako ne postoji jasno definiran zakon o ekološkoj hrani, iz Zakona o ekološkoj proizvodnji koji se odnosi na metode proizvodnje ekološke hrane, možemo zaključiti kako je ekološka hrana isključivo ona hrana koja je proizvedena po zakonskim definiranim metodama.

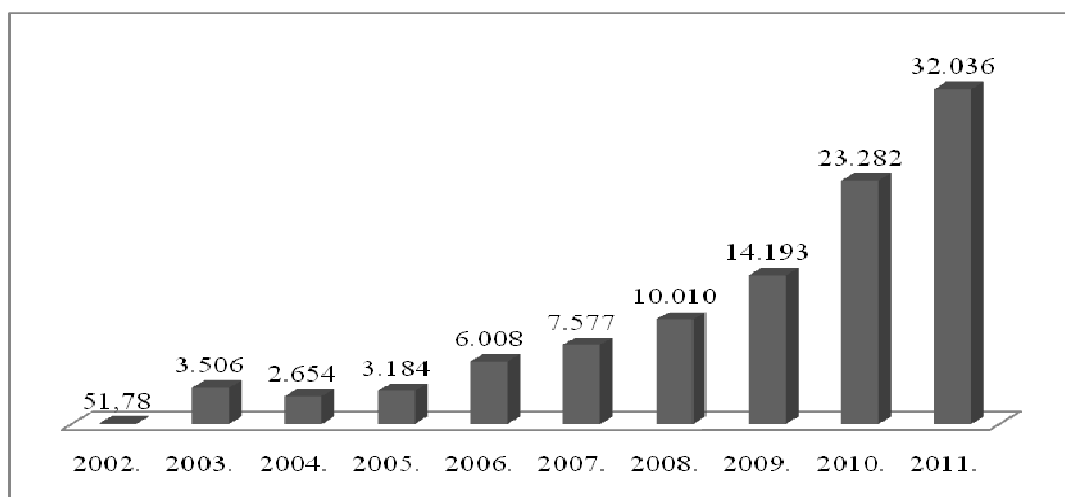
3. Aktualno stanje ekološke proizvodnje u Hrvatskoj

3.1. Prikaz stanja

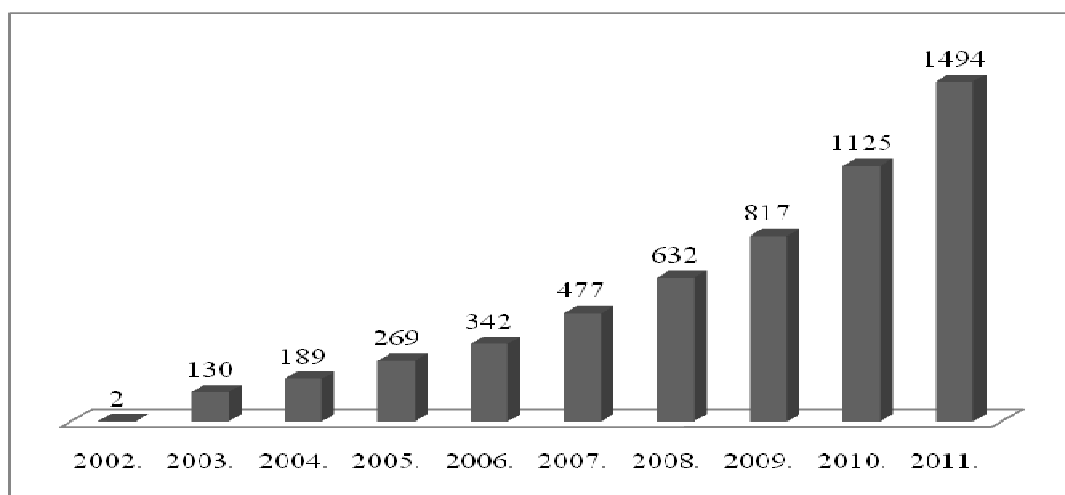
Jedan od glavnih razloga koji je pogodovao slabom intenzitetu razvoja i prihvaćanju ekološke proizvodnje, i time osigurao znatno zaostajanje za razvijenim zemljama jest Domovinski rat. S obzirom na prirodne potencijale i njihove nedovoljno iskorištene kapacitete, te bogatu biološku raznolikost, Hrvatska od samog početka donošenja

Zakona iz 2001. nije u potpunosti prepoznala važnost i značenje ekološke proizvodnje za vlastiti razvoj.

Nakon donošenja Zakona o ekološkoj poljoprivredi, od 2002. godine počinje se pratiti i voditi evidencija o površinama pod ekološkom proizvodnjom, te broju ekoloških proizvođača. Državni zavod za statistiku ne prati ekološku poljoprivredu kao zasebnu djelatnost u sklopu djelatnosti poljoprivrede [11]. Prema tome, podaci Ministarstva poljoprivrede o ekološkoj poljoprivredi mogu se smatrati relevantnima, budući da unutar ministarstva postoji Odjel koji se isključivo bavi navedenom problematikom.

Slika 1. Površine pod ekološkom proizvodnjom u RH (ha)

Slika 2. Broj ekoloških proizvođača u RH

Danas, ekološka proizvodnja u Hrvatskoj je nedovoljno razvijena, ipak ono što budi nadu leži u činjenici kako broj ekoloških površina i proizvođača bilježe blagu tendenciju rasta iz godinu u godinu, što pokazuju i statistički podaci za razdoblje od 2002-2011. godine. Prema posljednjim službenim podacima Ministarstva iz 2011. godine udio površina pod ekološkom proizvodnjom u odnosu na ukupne obradive površine iznosio je 2,46 %, što kazuje kako se u Hrvatskoj na ekološki način ukupno obradilo 32.036 ha (slika 1.). Povećanjem površina pod ekološkom proizvodnjom prati i zamjetno povećanje ekoloških proizvođača (slika 2.). Statistički pokazatelji

kazuju kako je 2002. godine bilo upisano samo 2 proizvođača, da bi prema podacima iz 2011. broj ekoloških proizvođača porastao na 1493, što je zasigurno pridonijela potencijalna politika razvoja države kroz promicanje ekološke poljoprivrede [12]. Značajnom porastu ekološke proizvodnje u posljednje dvije godine treba zahvaliti državi koja je u obliku Zakona o državnoj potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju [13] propisala potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju, pri čemu su potpore ekološkoj poljoprivredi veće za 30% u odnosu na potpore konvencionalnoj poljoprivredi. Također, u sustav pružanja potpora i poticaja uključile su se pojedine lokalne i regionalne zajednice koje sufinanciraju provedbu stručnog nadzora i certificiranja, te osiguravaju prodaju ekoloških proizvoda na eko sajmovima u svrhu promicanja ekološke proizvodnje.

3.2. Mogućnosti i ograničenja ekološke proizvodnje

Povoljni geografsko-prirodni uvjeti, veliki broj neobrađenih obradivih površina, pozitivan image zemlje s očuvanom prirodom u svijetu, otvaranje tržišta ulaskom u Europsku uniju osnovne su predispozicije za razvoj ekološke proizvodnje. Stoga, danas u nezavidnoj ekonomskoj situaciji, Hrvatska ima šansu da kroz ekološku poljoprivredu iskoristi sve svoje prednosti, te osigura poziciju na tržištu kroz vlastiti održivi razvoj.

Zbog nedostatka perspektive života u ruralnim područjima, sve više dolazi do deruralizacije i deagrarizacije hrvatskog sela. Budući da je ekološka poljoprivreda radno intenzivnog karaktera i zahtjeva puno veću radnu snagu te donosi veće prihode od konvencionalne, može pridonijeti revitalizaciji sela. Stoga, Puđak i Bolak ekološku poljoprivredu vide kao mogućnost za očuvanje ruralne zajednice i kulture koja bi potaknuta stabilnost društva i prirodnog sustava [3]. Ostanak stanovništva na selu potiče njihov interes za poboljšanjem infrastrukture opremljenosti i vodi kvalitetnijoj organizaciji života u ruralnom području [14]. Kisić smatra kako bi cjelokupnom razvoju Hrvatske pogodovalo spajanje ekološke proizvodnje i distribucija ekoloških proizvoda kroz turizam [15]. Kušen navodi da se gospodarstva uz ekološku proizvodnju mogu baviti i turizmom koji će povećati prihod, ali i pružiti mogućnost da turisti promatraju postupke ekološke proizvodnje hrane dodatna je dimenzija turističke aktivnosti ruralnog prostora [16]. Također, ulaskom u Europsku Uniju otvara se prilika za izvoz ekološke hrane, koji bi omogućio intenzivniji razvoj ekološke proizvodnje u Hrvatskoj.

Iako Hrvatska ima sve predispozicije za razvoj ekološke proizvodnje, postoje veći nezanemarivi ograničavajući čimbenici koji usporavaju njezin razvoj. Nedostatak znanja poljoprivrednih proizvođača o metodama i načinima proizvodnje na ekološki način negativno utječe na razvoj. Naime, proizvođači nemaju dovoljnu stručnu pomoć oko edukacije, ali i susreću se s problemima neusklađenosti zakonskih propisa, centraliziranosti odlučivanja i financijske moći, kao i nerazmjernog regionalnog pristupa potporama u ekološkoj poljoprivredi [3]. Kako je u posljednjih nekoliko godina ekološka hrana i proizvodnja u svijetu sve popularnija i traženija, u Hrvatskoj je još uvijek zastupljena slaba informiranost i predrasuda potrošača [17] koja negativno utječe na potražnju na tržištu. No zbog neinformiranosti i neznanja

uzrokovanim nedostatkom marketinga, potrošači ne razlikuju proizvode s eko oznakom od proizvoda dobivenih konvencionalnom proizvodnjom.

4. Zaključno razmatranje i preporuke

Donošenjem Zakona o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda 2001. godine započeo je razvoj ekološke proizvodnje u Hrvatskoj. U početku nije bila prepoznata u svom punom smislu, no ulogom države u potporama i poticajima počela se intenzivnije razvijati. Danas, u odnosu na razvijene zemlje s ekološkom poljoprivredom, Hrvatska je na početku.

S obzirom na svoje mnogobrojne potencijale, Hrvatska ima perspektivu da kroz zajedničku suradnju državnih tijela, institucija, proizvođača, te trgovaca potakne stabilnu i dugoročnu ekološku proizvodnju i time osigura svoj održivi razvoj za buduće naraštaje. Prema tome, potrebno je izgraditi strategiju s konkretnim ciljevima, koja bi bila temelj za zagovaranje i promicanje ekološke proizvodnje. Državna tijela i institucije trebale bi osigurati obuku i obrazovanje kroz održavanje edukativno-savjetodavnih radionica za sve poljoprivredne proizvođače kako bi im približili teoretski, praktični i pravni okvir ekološke proizvodnje. Također, od velike je važnosti povezivanje znanosti, te uključivanje predstavnika poljoprivrednog, obrazovnog i zdravstvenog sektora da u svom radu verificiraju značaj i prednosti ekološke hrane, te time utječu i potiču ekološku svijest budućih potrošača od najranije dobi. U sklopu marketinških promotivnih aktivnosti, nužno je informirati i educirati potrošače i tržište o značaju i vrijednostima ekološke hrane, kako bi se potaknula potražnja. S druge strane, na svim ekološkim proizvođačima je da se udruže u krovnu organizaciju, te da zajedničkim snagama nastupaju na tržištu.

Implementacija ekološke proizvodnje ne samo da bi pridonijela revitalizaciji ruralnih područja uz povećanje ekološkog, kulturalnog i socijalnog identiteta, već bi omogućila razvoj gospodarstva u cjelini. Lay ističe kako uspjeh u značajnoj mjeri zavisi od toga da se prisutno stanje stanovitog deficita ekološke pameti i političke volje za socijalno aktiviranje prirodnih kapitala Hrvatske na održivi način u vremenu koje dolazi promjeni [18]. Iz toga proizlazi i doprinos ovog rada znanosti koji se očituje u teoretskoj obradi u cilju razvijanja, objedinjavanja, te produbljivanja znanstvene spoznaje i misli o ekološkoj proizvodnji, te njezinom utjecaju na gospodarski razvoj Hrvatske.

5. Literatura

- [1] Znaor D. (1996). *Ekološka poljoprivreda-poljoprivreda sutrašnjice*, Nakladni zavod Globus, ISBN: 953-167-074-9, Zagreb
- [2] Niggli, U.; Slabe, A.; Schmid, O.; Halberg, N. & Schlüter, M. (2008). Vision for an Organic Food and Farming Research Agenda 2025. Organic Knowledge for the Future, *Dostupno na:* http://www.tporganics.eu/upload/TPOrganics_VisionResearchAgenda.pdf *Pristup:* (16-04-2012)
- [3] Puđak J.; Bokan N. (2011). Ekološka poljoprivreda – indikator društvenih

- vrednota. *Socijologija i prostor*, Vol. 49, No. 2., (prosinac, 2011) broj stranice (137-163), ISSN: 1846-5226
- [4] Northbourne C.J., (2005). *Look to the land*, Sophia Perennis, ISBN: 1597310182, New York
- [5] Mannion, A.M., (1995). *Agriculture and Environmental Change: Temporal and Spatial Dimensions*, John Wiley & Sons, ISBN: 978-0471954781, Chichester, 40S pp
- [6] Lampkin, N.H. & Padel S. (1994). *The Economics of Organic Farming: an International Perspective*, CAB International, ISBN: 9780851989112, Wallingford
- [7] International Federation of Organic Agriculture Movements, (2011). *Definition of Organic Agriculture*, International Federation of Organic Agriculture Movements
Dostupno na: http://www.ifoam.org/growing_organic/definitions/doa/index.html
Pristup: (11-04-2012)
- [8] Willer H., Yussefi-Menzler M., Sorensen N. (2008). *The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2008*, Earthscan, ISBN: 978-1-84407-592-8, London, UK
- [9] Narodne novine (2001.) Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, Zagreb NN. br. 12
- [10] Narodne novine (2010.) Zakon o ekološkoj poljoprivredi i označavanju ekoloških proizvoda, Zagreb NN. br. 139/10
- [11] Renko, S.; Bošnjak, K. (2009). Aktualno stanje i perspektive budućeg razvoja tržišta ekološke hrane u Hrvatskoj, *Ekonomski pregled*, Vol. 60, No. 7-8., (kolovoz, 2009), broj stranice (369-395), ISSN: 0424-7558
- [12] Cifrić, I. (2003). Značaj iskustva seljačke poljoprivrede za ekološku poljoprivredu. *Socijologija i prostor*, Vol. 41, No. 1/2., (travanj, 2009) broj stranice (5-27), ISSN: 1846-5226
- [13] Narodne novine (2010.) Zakona o državnoj potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju, Zagreb: NN, br. 92/10, 127/10
- [14] Šiljković, Ž. (2001). Južna Europa u ostvarenju koncepta organske poljoprivrede, *Geoadria*, Vol. 6, No. 1, (rujan, 2001) broj stranice (93 – 112), ISSN: 1331-2294
- [15] Kisić, I. (2008). Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj - stanje i predviđanja, *Agronomski glasnik*, Vol. 70, No. 6., (ožujak, 2009) broj stranice (591-592), ISSN: 0002-1954
- [16] Kušen, E. (2003). Uređenje, razvoj i obnova hrvatskog ruralnog prostora, *Socijologija i prostor*, Vol. 41, No. 1/2., (travanj, 2009) broj stranice (29-45), ISSN: 1846-5226
- [17] Zanolli R.; Jukic N. (2005). "Marketing study on organic and other selected special quality products from Croatia", FAO, Dostupno na: http://www.fao.org/docs/eims/upload/229929/2005_12_doc01. Pristup: (10-05-2012)
- [18] Lay, V. (2003). Proizvodnja budućnosti Hrvatske: integralna održivost kao koncept i kriterij, *Društvena istraživanja*, Vol. 12, No. 3-4., (Kolovoz, 2003) broj stranice (331-334), ISSN: 1330-0288

Photo 002. Crest / Grb